Syyttäjälaitos
Valtakunnansyyttäjän toimisto

27.4.2022 SY/640/2022

Lakivaliokunnalle

Asiantuntija- ja lausuntopyyntönne 21.4.2022

VNS 1/2022 vp Valtioneuvoston ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta

Syyttäjälaitoksen lausunto

Valtioneuvoston ajankohtaisselonteossa on kattavasti ja objektiivisesti kuvattu Venäjän laittoman hyökkäyksen aiheuttamaa muutosta Suomen ja Euroopan turvallisuusympäristöön sekä Suomen vastausta ja varautumista muuttuneesta tilanteesta johtuviin uhkakuviin.

Selonteossa on kokonaisturvallisuuden mallin mukaisesti korostettu yhteiskunnan kriisinsietokyvyn merkitystä Suomen turvallisuudelle muuttuneessa toimintaympäristössä. Keskeisenä osana kriisinsietokyvyn vahvistamista on sisäisen turvallisuuden ylläpitäminen.

Syyttäjälaitos osaltaan ylläpitää sisäistä turvallisuutta huolehtimalla perustehtävänsä mukaisesti rikosvastuun toteuttamisesta osana rikosasioiden käsittelyketjua. Kansalaisten kokema luottamus siihen, että rikoksista seuraa lain tarkoittama rangaistus, on keskeinen turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta luova tekijä. Jos sisäinen turvallisuus ja sitä koskeva kansalaisten turvallisuuden tunne järkkyy, vaikuttaa tämä heikentävästi henkiseen kriisinsietokykyyn ja Suomen kykyyn vastata ulkoa päin tuleviin uhkiin. Maan sisäinen ja ulkoinen turvallisuus liittyvät edellä mainitulla tavoin kiinteästi yhteen.

Syyttäjälaitoksen arvion mukaan muuttuneen turvallisuustilanteen voi ennakoida lisäävän viranomaisten tutkittavaksi tulevien rikosten määrää seuraavasti.

Selonteossa esitetyllä tavalla Suomi varautuu poikkeuksellisten, laaja-alaisten ja monitahoisten hybridivaikuttamisen keinojen kohteeksi joutumiseen sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Monet hybridivaikuttamisen muodoista täyttävät yhden tai useamman rikostunnusmerkistön. Esimerkiksi lisääntyvissä palvelunestohyökkäyksissä on kyse rangaistavasta tietoliikenteen häirinnästä. Kyberhyökkäysten vakavammat muodot koskevat tietomurtoja ja laajoja datavahingontekoja. Netissä tapahtuvaan informaatiovaikuttamiseen taas voi liittyä solvaamista, uhkailua ja jopa maalittamista. Ilmatilaloukkaukset puolestaan ovat valtionrajarikoksia, joskin näiden rikosten epäiltyjä ei yleensä saada vastaamaan teoistaan. Epätodennäköisenä, mutta sinänsä mahdollisena Suomeen kohdistetun vaikuttamisen skenaariona voidaan pitää tunnuksettomien sotilaallisten ryhmien toteuttamaa alueloukkausta, joka sekin on rikoslaissa rangaistavaksi säädetty teko.

Hybridiuhkien lisäksi Venäjän hyökkäyksellä voi olla muitakin vaikutuksia rikollisuuden lisääntymiseen. Esimerkiksi Venäjää ja Valko-Venäjää vastaan määrättyjen pakotteiden valvontaan liittyen on odotettavissa epäiltyjen säännöstelyrikosten ja niihin liittyvien konfiskaatioprosessien määrän lisääntymistä.

Ukrainasta on Venäjän hyökkäyksen aiheuttaman humanitaarisen hätätilan seurauksena joutunut pakenemaan miljoonia ihmisiä, joista Suomeen arvioidaan saapuvan useita kymmeniä tuhansia. Sotaa paenneet siviilit, joista osalla ei ole voimassa olevia matkustusasiakirjoja, ovat olosuhteiden johdosta hyvin haavoittuvassa asemassa ja siten alttiita monenlaiselle hyväksikäytölle. Viranomaisten onkin varauduttava heihin kohdistuvien syrjintä- ja ihmiskaupparikosten estämiseen, torjuntaan ja selvittämiseen. Varsinkin ihmiskauppa on yleisesti ottaen hyvin vaikeasti selvitettävä rikoslaji, ja asianosaisten vieraskielisyys tulee lisäämään mahdollisten tutkintojen ja oikeuskäsittelyiden kustannuksia tulkkaus- ja käännöskulujen muodossa.

Laajaan muuttoliikkeeseen liittyy aina myös riski siitä, että hädänalaisten ihmisten mukana maahan tulee rikollisia. Lisäksi laajamittaisen pakolaisaallon lieveilmiönä muukalaisvihamielisyys ja siihen liittyvä rikollisuus voi lisääntyä.

Näyttää ilmeiseltä, että Venäjän joukot ovat hyökkäyksen aikana syyllistyneet vakaviin kansainvälisen humanitaarisen oikeuden loukkauksiin Ukrainassa. Jo tässä vaiheessa on selvää, ettei Ukraina yksin kykene selviytymään kaikkien alueellaan tapahtuneiden sotarikosten tutkinnasta ja syytteeseen saattamisesta. Kansainvälisen yhteisön Suomi mukaan lukien on osallistuttava näiden rikosten tutkintaan. Tällä hetkellä Syyttäjälaitos osallistuu osaltaan kansainväliseen yhteisyöhön Ukrainan tukemiseksi ensisijaisesti EU:n rikosoikeudellisen yhteistyön yksikön (Eurojust) toiminnan puitteissa. Syyttäjälaitos on myös pitänyt kahdenvälisesti yhteyttä Ukrainan syyttäjäviranomaiseen.

Suomeen saapuvien ukrainalaisten pakolaisten joukossa on todennäköisesti henkilöitä, joilla on omakohtaista tietoa tehdyistä sotarikoksista. On huolehdittava siitä, että Suomen viranomaisilla on valmius tarvittaessa ottaa vastaan tietoja, joita tänne saapuneet ukrainalaispakolaiset haluavat antaa. Näillä tiedoilla on merkitystä, kun arvioidaan, onko Suomella velvollisuus aloittaa Ukrainassa mahdollisesti tehtyjä rikoksia koskevia rikostutkintoja. Tiedoilla voi myös olla merkitystä muissa maissa ja kansainvälisessä rikostuomioistuimessa mahdollisesti käsiteltävien rikosasioiden näyttönä.

Ukrainassa tehdyksi epäiltyjä sotarikoksia tai muita rikoksia voi tulla tutkittavaksi myös Suomessa, jos jokin rikoslain 1 luvun mukainen toimivaltaperuste soveltuu epäilyyn tekoon. Ulkomailla tehdyn rikoksen esitutkinnan toimittaminen on esitutkintalain 3 luvun 8 §:n mukaan harkinnanvaraista, mutta käytännössä esitutkinnan toimittaminen Suomessa voi olla tarkoituksenmukaista esimerkiksi tilanteessa, jossa syylliseksi epäillään Suomen kansalaista taikka muunmaalaista, joka oleskelee

Suomessa ja jää täällä kiinni ja jota ei voida luovuttaa toiseen valtioon. Ukrainassa tehdyksi epäiltyjen rikosten suuri määrä huomioiden ei ole lainkaan poissuljettua, etteikö Suomessa tulla näkemään Ukrainaan liittyvää rikostutkintaa. Kokemus on osoittanut, että kriisialueilla tehdyiksi epäiltyjen rikosten esitutkinta, syyteharkinta ja oikeuskäsittely on erityisen paljon syyttäjienkin voimavaroja vaativaa. Tutkinta vaatii aina paljon kansainvälistä yhteistyötä, johon sisältyy omat haasteensa.

Vallitseva ulko- ja turvallisuuspoliittinen tilanne tulee todennäköisesti vaikuttamaan Venäjän ja Suomen kahdenvälisen oikeusapuyhteistyön toimivuuteen. Venäjän osallistuminen Euroopan neuvoston toimintaan on keskeytetty hyökkäyssodan takia. Lisäksi Venäjä on lisännyt Suomen epäystävällisinä pitämiensä valtioiden listalle. Näistä syistä Suomen viranomaisten mahdollisuudet saada oikeusapua rikosten selvittämiseksi Venäjältä tulevat oletettavasti heikentymään.

Edellä mainitut näkökohdat huomioiden Syyttäjälaitoksen resursoinnista ei ole varaa tinkiä, vaan sitä on pikemminkin pyrittävä mahdollisuuksien mukaan vahvistamaan. Esimerkiksi sota- ja terrorismirikosten muodostamaan haasteeseen on Syyttäjälaitoksessa vastattu kehittämällä syyttäjien erityisosaamista. Nykyiset resurssit eivät kuitenkaan mahdollista varautumista ja reagointia syyttäjille käsiteltäväksi saapuvien vaativien rikosasioiden äkilliseen määrälliseen kasvuun. Vajavaisilla resursseilla ja juttumäärien kasvaessa Syyttäjälaitoksen toiminnan yhteiskunnallinen vaikuttavuus laskee ja juttujen käsittelyajat venyvät entisestään. Syyttäjien työkuorman edelleen kasvaessa Syyttäjälaitoksen henkilöstömäärää on voitava lisätä samassa tahdissa.

Syyttäjälaitos
Valtakunnansyyttäjän toimisto 27.4.2022 SY/640/2022

Raija Toiviainen

valtakunnansyyttäjä

Sampsa Hakala

valtionsyyttäjä

Yhteystiedot

Syyttäjälaitos, valtakunnansyyttäjän toimisto
Lintulahdenkuja 4, 00530 Helsinki
Puhelin 029 56 20800, faksi 029 56 20888
valtakunnansyyttaja.syyttaja@oikeus.fi

Digital PDF Signature / Digitaalinen PDF-allekirjoitus
Sampsa Hakala
Valtionsyyttäjä
Syyttäjälaitos
sampsa.hakala@oikeus.fi

Digital PDF Signature / Digitaalinen PDF-allekirjoitus
Raija Toiviainen
Valtakunnansyyttäjä
Syyttäjälaitos
raija.toiviainen@oikeus.fi